

A VASGÁRDA TÖRTÉNETE

EZELŐTT TÍZ ÉVVEL, 1927 június 25-én, a délelőtti órákban öt fiatalember állított be Cuza professzorhoz, a romániai „Keresztény Nemzetvédelmi Liga“ elnökéhez. A liga ekkor belső válsággal küzdött és két pártra szakadt, melyeknek vezetői egymás ellen hadakoztak. A fiatalok megunták öregebb vezetőik egymás elleni szitkozódását s mivel őket nem tudták kibékíteni, ezért elhatározták, hogy ott hagyják a kettészakadt Ligát és maguknak új szervezetet alakítanak. Most éppen azért jöttek Cuzához, hogy neki bejelentsék elhatározásukat. „Nem követhetjük önt azon az úton, amelyen most jár, — mondotta Cuzának a fiatalok vezére, Comeliu Zelea Codreanu — s ezért arra kérjük, oldjon fel az eskü alól, melyet annakidején letettünk. Egyedül fogunk ezután harcolni értelmünk és szívünk útmutatása szerint.“

Cuza elbúcsúzott tőlük s némi jótanácsokkal látta el egykori híveit. Ezek innen az ellen-Liga vezetőihez is elmentek s azoknak is bejelentették szándékukat, mely szerint ettől kezdve saját útjukon fognak járni.

Valószínűleg sem Cuza, sem a Liga többi vezetői nem tulajdonítottak egyelőre nagyobb fontosságot a fiatalok kivonulásának. „Majd belátják tévedésüket“ — gondolták magukban. Ha pedig nem, akkor majd elvállik mire tudnak menni. És némi iróniával néztek várakozóan arra az új szervezetre, melyet Codreanu ekkor alapított és „Legiunea Arhanghelul Mihaü^c — Mihály Arkangyal Légiónak nevezett el.

Codreanu és társai mögött ekkor már eseményteljes múlt állott. Évekkel azelőtt ők voltak a numerus clausus bevezetéséért harcoló román diákság legismertebb vezérei. Akkoriban az 1922—23-i iskolai évben a román egyetemi ifjúság egy évig sztrájkolt, hogy a zsidók ellen kieroszakolja a numerus clausust. A kormány azonban letörte a diákok ellenállását, akik egy év elvesztése után kénytelenek voltak újra visszatérni az előadásokra. Mikor ezt vezéreik, Codreanu, Mota és a többiek belátták, maguk biztatták az egyetemi hallgatókat az előadásokra való visszatérésre. De ugyanekkor elhatározták, hogy a mozgalmat egy szörnyű példaadással fejezik be: revolvereket szereznek és mindazokat agyonlövik, akiket legbűnösebbeknek tartanak a román érdekek elárulásában. Ilyenformán önmagukat is fel akarták áldozni, mert azzal tisztában voltak, hogy tettük sikere esetén élet-

fogytiglani fegyház vár reájuk. A kivégzendők listájára hat liberális minisztert — köztük G. Märzescut — és néhány nagy zsidó bankáit és zsidó újságírókat vettek fel. Egyik társuk azonban elárulta tervüket s a rendőrség valamennyieket letartóztatta és a Bukarest közelében lévő „Vacărești“ börtönbe zárta. A diákvezéreket itt tartották vizsgálati fogságban hat hónapon keresztül s ez alatt az idő alatt nagyon összenőttek egymással. Közös cellák, közös étkezések, nagyszerű alkalmaknak bizonyultak arra, hogy egységes gondolkozásra jussanak. A fogságban kiállott nélkülözések és szenvedések, valamint a külvilág rokonszenve szintén nagy szerepet játszottak ebben. Volt a börtön udvarán egy kis templom, ahová eljárógtak imádkozni és az oltár-ajtón lévő Mihály Arkangyalt ábrázoló festményben gyönyörködni. Az Arkangyal képe olyan misztikus hatással volt az egész csoportra, hogy ettől kezdve mindig idejöttek imádkozni és Mihály Arkangyalt mintegy patrónusuknak tekintették.

Egy félév múlva megtartották a tárgyalást és a diákokat felmentették. A tárgyalást megelőző napon Mofa, Codreanu társa, a börtön tisztviselőinek szemeláttára lelőtte azt az egyetemi hallgatót, aki a csoportot annakidején elárulta. Így, mikor a többiek kiszabadultak, ő még börtönben maradt. De a román diákság és közvélemény hatalmas nyomása alatt az esküdszék néhány hónap múlva őt is felmentette, mert Mota tettét, az áruló megbüntetését, majdnem mindenfelől helyeselték.

A Vacărești börtönben összebarátkozott diákvezérek fogadalmat tettek, hogy ezentúl Jászvásárba (Jasi) költöznek és ott tovább fognak harcolni a zsidók és korrumpált román vezetők ellen. Csoportjukat „Văcărești“ csoportnak nevezték s a román diákság előtt óriási tekintélyük volt. 1924-ben a Jászvásár melletti Ungheni nevű faluban megrendezték az első munkatáborot ötven résztvevővel, akik egy felépítendő keresztény diákokotthon tégláit vetették, mégpedig naponta háromezer darabot. Ugyanakkor Jászvásárban egy kertet rendeztek be zöldség termesztésre, hogy az élelmezésüket megkönnyítsék. De a rendőrprefektus meg akarta tömi egységüket s ezért a Codreanu csoportjához tartozó diákokra valóságos hajtóvadászatot rendezett. A város utcáin sétáló egyetemi hallgatókat gyakran ok nélkül megverte s emberei még a lányokkal is durván bántak. Egy nap a munkatáborot körülvette és résztvevőit láncra verve küldte be a rendőrségre. Itt mindenféle kínzással próbálta őket kivallatni: vajjon nem akamake valami újabb összeesküvést szervezni? Személyesen verte a letartóztatott diákokat, kik közül többen súlyos külső és belső sérüléseket szenvedtek. Mikor Codreanura került a sor, a letartóztatott fiúk szülei berontottak a rendőrségre és kiszabadították övéiket. Codreanu azonban revolvert szerzett s elhatározta, hogy ha még egyszer inzultálják, védekezni fog. Ő annakidején katonaiskolát végzett s a katonai nevelés rendkívül önértékessé formálta különben is büszke és elszánt természetét. Határozott egyénisége és nagy szervezőképessége — annakidején az egész „Keresztény Nemzetvédelmi Ligát“ ő szervezte meg — már régóta vezérszerepet biztosított neki társai körében. Most úgy érezte, hogy a társain elkövetett sérelmeket is neki kell

megbosszulnia. Így történt aztán, hogy mikor mint védőügyvéd egyik társát képviselte a Manciu rendőrprefektus kínzásai miatt indított perben, a törvényszéki tárgyaláson kitört a vihar. A prefektus és rendőrei Codreanu rohantak, aki előrántotta revolverét és Manciu prefektust agyonlőtte. A megtorló gesztust a diákság nagy megrendüléssel és lelkesedéssel vette tudomásul s az egész országban óriási rokonszenvtüntetéseket rendezett mellette. A Liga vezetősége és tagjai is mindent megtettek Codreanu ügyében s így érthető, hogy mikor mintegy hat hónapi vizsgálati fogság után ügye tárgyalásra került, a román társadalom nagy többsége a felmentő ítéletet követelte. A turnu-severini törvényszék elnökénél 19.300-an iratkoztak fel védőül s mikor a tárgyalás napját kitűzték, a különvonatokon ezrek és ezrek érkeztek a városba. Ilyenformán az esküdtszék sem vonhatta ki magát a tömeghangulat alól s Codreanut a vele egyidőben elfogott Vacaresti csoport tagjaival együtt felmentette a vád és annak következményei alól.

Erre a felmentő ítéletre az egész országban óriási visszhang támadt. Codreanu az ifjúság bálványja lett, de népszerűségében osztozott a Liga is. Mikor a felmentés után hazament és megtartottra esküvőjét, azon mintegy nyolcvan-kilencvenezer ember vett részt s így ezzel is hatalmas politikai tüntetést rendeztek Codreanu mellett.

Ilyen múltja volt tehát Codreanunak és a hozzátartozó négy fiatalembernek, akik 1927-ben, mint az ekkor alapított Mihály Arkangyal Légiónak első légionáriusai megkezdték szervező munkájukat. Mivel a későbbi Vasgárda tulajdonképpen mindig csak egy külső kerete volt ennek a Légiónak, szükséges, hogy elsősorban ezt ismerjük, ha a Vasgárdát akarjuk megismerni. A mozgalomhoz kezdetben mintegy tíz egyetemi hallgató csatlakozott és körülbelül ugyanannyi idősebb intellektuel, ügyvédek és katonatisztek, Codreanu régi hívei, akik mind a Ligából léptek ki. Emiatt a Liga vezetői nagy haraggal fordultak az új szervezet ellen és annak kezdeményezőire a vádak valóságos özönét zúdították. De ez utóbbiak annál szorosabban összetartottak. Valami egészen különös vallásos miszticizmus kezdett elhatalmasodni rajtuk, aminek eredete még a Vacaresti börtön kápolnájában felfedezett Mihály Arkangyal képére vezethető vissza. A képről annakidején másolatot készítettek s a másolt képet most jászvásári kis otthonukban helyezték el és mellette éjjel nappal őrködött egy légionárius, akit katonai szokás szerint meghatározott időben leváltottak. Az éjjeli mécses pislákoló fénye mellett mereven álló légionárius, mögötte a félhomályban levő vallásos kép, a kép előtt való gyakori közös imádkozások mind előmozdították azt a misztikus hangulatot, mely e mozgalmat jellemezte. Ez a hangulat pedig nagyon alkalmas volt arra, hogy a légiónak szervezetének katonai szellemét erősítse. Mert Codreanu a szervezetet egészen katonai alapokra fektette. „A katonai nevelés egész életemen keresztül követni fog, írja a „Pentru legionari“ című Hitler „Mein Kampf“-jához hasonló könyvében. A rend, fegyelem és hierarchia, melyeket még kiskoromban vérembe öntöttek, vörös fonálként fognak végig húzódni egész jövőbeli tevékenységemen ... Az itt szerzett katonai tudomány alapelemei olyan emberré

tettek, aki később is mindent a hadtudomány lencséjén keresztül ítéltem meg“.¹

Így érthető az a teljesen katonai jellegű szervezet, amelynek eleinte csak a külső formáit figyelhették meg Codreanu körében. Az ötven főből álló Légio apró egységekre oszlott, melyeknek élére Codreanu vezetőket állított. Ezek parancsokat kaptak és parancsokat adtak, melyeket a legszigorúbb katonai fegyellemmel hajtottak végre. Egymást felemelt kézzel, római módon üdvözölték s a katonai szellemet mindenféle gyakorlatokkal erősítették. De e külső egységen kívül, belső gondolkozásbeli egységüket is folyton erősítették. Codreanu szerint szervezkedésük emez első időszakában négy alapelvük volt, ami őket összekötötte: 1. Istenben való hit. 2. Hivatásukról való meggyőződés. 3. Egymásközt való testvéries viszony. 4. Az éneklés.

Az új alakulat egyelőre csak Jászvásárban szerzett híveket magának és nem dolgozott ki semmiféle politikai programot. Egyetlen programpontját tagjainak az a meggyőződése képezte, hogy a román népet meg kell szabadítani a zsidóktól és a zsidók által megvásárolt román politikusok erkölcstelen uralmától. De egyelőre nem részletezték azokat az eszközöket, melyekkel elgondolásukat meg szeretnék volna valósítani.

Ilyen kezdetek után indult meg a Légio a fejlődés útján. Csakhamar az ország minden részéből érdeklődni kezdtek az új alakulat iránt. A Cuza-féle antiszemita Liga leghatározottabb és legtöbbet érő emberei közül sokan a Légiohoz csatlakoztak. Egységes gondolkozásuk, Codreanu iránti ragaszkodásuk miatt összetartó, intelligens, fegyelmezett kis hadsereg benyomását keltették mindazok előtt, akik őket ismerték. Megalakulásuk harmadik hónapjában már folyóiratot adtak ki (Pamântul Stramoșesc — az ősi föld), melynek minden sora a fent ismertetett szellemben volt írva. Tevékenységükre jellemző, hogy másfél hónap alatt egymással versenyezve 2586 előfizetőt gyűjtöttek a folyóirat számára.

A folyóiratra azért volt szükség, hogy az ország különböző helyein lakó híveiket egységesen irányítsák. Ezt az egységes irányítást a lassanként fejlődő szervezkedés természete nagyon megkövetelte. A szervezkedés alapja ugyanis az úgynevezett „fészek (cuib)“ volt. Ez a keret rendszerint 3—13 személyt fogott egy egységbe egy főnök parancsnoksága alatt. Bárki, aki Codreanu légiojához szeretett volna csatlakozni, — középiskolás fiú vagy leány, egyetemi hallgató, munkás, földműves vagy intellektuel, idős férfi vagy nő — azt a parancsot kapta, hogy szervezzen magának egy fészket és annak tagjait nevelje meg. Ha az illető ezt meg tudta csinálni, akkor fészekfőnök lett belőle, ha pedig nem, egyedül maradt. Így ahol életképes fészek keletkezett, ott rendszerint egy-egy jó szervezőtehetség is felbukkant. Minden fészkeknek valamilyen gyakorlati munkát, hóstettet kellett véghezvinnie a román nép érdekében, pl. kutat ásni egy falu számára, hidat csinálni stb. Ezt a feladatot a fészekfőnök választotta ki, tehát nagy hatáskörrel rendelkezett és ha jó szervezőképességei voltak, az ilyen munkával még jobban összeforraszthatta a fészek tagjait. Több

¹ Comeliu Zelea Codreanu: Pentru legionari, Gibur, 1937.

fészek egy nagyobb egységet képezett, kor, nem és adminisztratív alapelv szerint. Hét év alatt a fészekek annyira elszaporodtak, hogy egyes vidékek szerint csoportosított nagyobb egységekben tömörültek, melyek felett egy-egy kinevezett „séf de regiune“ — kerületi parancsnok állott.

A fészekek működésére és a fészektagok kötelességeire vonatkozó szabályokat a Codreanu által írott kis könyv „Carticica Șefului de cuib“ — A fészekfőnök könyvecskéje — foglalja össze. Eszerint a fészek tagoknak a következő hat törvényt kell betartaniok:

„1. A fegyelem törvénye. Légy fegyelmezett légionárius, mert csak így fogsz győzni. Kövesd a főnököt jóban és rosszban.

2. A munka törvénye. Dolgozz, dolgozz minden nap. Dolgozz jókedvvel. Munkád jutalma ne a nyereség legyen, hanem az a megelégedés, hogy egy téglával hozzájárultál Légiód felépítéséhez és Románia felvirágoztatásához.

3. A hallgatás törvénye. Keveset beszélj, csak azt, amit kell és csak akkor, mikor kell. Beszéded a tett beszéde legyen. Te alkoss és cselekedj, engedd, hogy mások beszéljenek.

4. A nevelés törvénye. Mássá kell lenned. Egy hőssé. A fészekben végezd el ennek iskoláját. Ismerd meg jól a Légiót.

5. A kölcsönös segítség törvénye. Segíts bajba jutott testvéreden és ne hagyj el őt.

6. A tisztesség törvénye. Csak tisztességes utakon járj. Harcolj, de soha se légy aljas. Hagyd másoknak a becstelenség útjait. Jobb, ha becsületesen harcolva esel el, mintha becstelenség által győzől.“

Ha a fészektagok hosszú munkálkodás után méltóknak bizonyultak arra, hogy légionáriusokká legyenek, akkor ünnepélyes külsőségek között szövetséget kötöttek. Ez az ünnepély Jászvásárban történt, Codreanu jelenlétében és rendszerint évenként egyszer tartották. Istentisztelettel kezdődött, azután az illető fogadalmat tett, hogy nem lesz áruló, majd pedig az ország minden részéből származó földdel megtöltöttek egy kis bőrzacsokot és azt a véglegesen felavatott légionáriusnak adták, aki azután mindig mellén hordozta, mint valami talizmánt. Ez a föld azokról a helyekről volt összegyűjtve, ahol a románság vezetői és hősei elpusztultak, vagy pedig valamilyen győzelmet arattak. Így Mihály vajda sírjáról, Torda vidékéről, Hóra és Kloska kivégzésének helyéről, az egykori dák főváros: Sarmisegetuza romjai alól, továbbá Războieni, moldvai helyséből és más történelmi nevezetességű helyekről hozattak földet és azt összekeverték. „Így találtam meg azt a formát, — írja Codreanu — amelyik mozgalmunk jellegének, a földdel, éggel és halottainkkal való kapcsolatunknak hű kifejezése lehet.“

A Légió előbb ismertetett katonai jellegű szervezete és a légionáriusok vezetőinek különös vallásos miszticizmusa, valamint az ezzel párosult szélsőséges nacionalizmus megmagyarázzák az új román alakulat rohamos fejlődését. Különösen a fiatalság érdeklődött mindjobban és jobban a mozgalom iránt, ami azt bizonyítja, hogy Codreanu jól ismerte az ifjúság természetét. De idősebbek is csatlakoztak hozzá, köztük egyetemi tanárok, mint pl. Gavanescu, a jászvásári egyetem

nagyhírű pedagógia tanára. A Légión vezetõi pedig még nagyobb lendülettel folytatták a tagok nevelését. Itt Codreanu példája és élete nagy hatást gyakorolt: valóságos aszkéta módra élt, semmiféle szórakozó helyre a lábát be nem tette. Színházba, moziba, kávéházba, bálba nem járt, hanem minden idejét a mozgalomnak szentelte. Ha egy ilyen fanatikus ember beleveti magát minden erejével és képességével egy mozgalom megszervezésébe, akkor a mozgalom rendszerint sikerülni szokott. Így ő is annyira bele tudta ágyazni meggyõzõdését a légionáriusok leikébe, hogy azok minden áldozatot szívesen vállaltak a Légión érdekében. Nyaranként az ő vezetése alatt rendszerint nagy és megerõltetõ meneteléseket hajtottak végre. Hosszú és fárasztó utakat tettek, nagy terhekkal megrakodva, szélben, esõben, viharban, kánikulai melegben, hogy az akaratuk erõsebb és acélosabb, testük izmosabb legyen. Néha órákhosszat nem volt szabad megszólalniuk e menetelés közben. Ha valami hibát vagy kihágást követtek el, Codreanu szigorúan megbüntette õket, legtöbbször többlet munkával. Ezáltal a felelõsség érzetét próbálta bennük kifejleszteni.

Két és félévi elõkészület után a Légión vezetõi végre elhatározták, hogy kilépnek a küzdõtérre a nagy tömegek meghódítására. Így akarták elõkészíteni programpontjuk megvalósítását: a zsidókérdés megoldását. A rendõrség azonban emlékezett Codreanu egykori szereplésére és nem engedte meg a népgyûlések tartását. Ezért a Légión vezetõje, Codreanu, néhány társával lóháton járta be a moldvai falvakat. Hatása óriási volt: a falusi tömegekben mélyen szunnyadó ösztönöket ébresztett fel ez a lóháton járó kis csapat, amelynek fanatikus vezére röviden és tömören beszélt meggyõzõdésérõl. Mikor aztán sikerült végre engedélyt nyernie egy népgyûlésre Cahul beszarábiai városban, azon több mint húszezer ember vett részt. Ez a gyûlés nagy bámulatot keltett a politikai világban, mert az izgató beszédek ellenére a tömeg mindvégig fegyelmezetten viselkedett. Codreanu most már egy nagyszabású beszarábiai menetelésre gondolt, hogy híveit abba a tartományba is elvigye, ahol köztudomás szerint a romániai zsidóság legnagyobb tömegei élnek. Ekkor jutott eszébe, hogy jó volna egy új nacionalista szervezetet alapítani „a zsidó kommunizmus leküzdésére“, mégpedig egy olyan szervezetet, amelyben a Mihály Arkangyal Légión és más ifjúsági csoportok is helyet találjanak. Ezt azért is elõnyösnek gondolta, mert így több reménye volt, hogy beszarábiai menetelését a kormány nem fogja megakadályozni. „Ilyen módon gondoltam, — írja erre vonatkozólag — hogy be tudunk lopózni Beszarábiába.“ Az új szervezetet meg is alapította és azt egyik hívének javaslatára „Vasgárdának“ nevezte el.

Ez a híres Vasgárda 1930-ban alakult, elsõsorban természetesen a Légión híveibõl és azokból az ifjúsági csoportokból, melyek még hozzácsatlakoztak. Tehát Codreanu szavai szerint „a zsidó kommunizmus leküzdésére“ alakult s így elsõsorban a zsidók ellen irányult. Természetesen a Légión képezte gyökerét s a légionáriusok képezték a vezetõ-réteget. Ez egyet jelentett azzal, hogy a Vasgárda tagjai között nemsokára valóságos versengés indult meg az antiszemizmusban és ebbõl több merénylet keletkezett. A merényletek miatt

Mihalache, akkori belügyminiszter, 1931. jan. n-én feloszlatta a Légiót és a Vasgárdát, az összes helyiségeket lepecsételtette és az iratokat lefoglalta. Codreanut, akit nemsokára „Kapitánynak“ kezdtek nevezni, társaival együtt letartóztatták, de a bíróság nemsokára felmentette őket. Ezután kezdődnek a Vasgárda választási sikerei. Habár fel van oszlatva, mint Zelea Codreanu csoportja 1931-ben harminnégyezer szavazatot kap és így a „Kapitány“ képviselő lesz. Nemsokára a Légió és a Gárda újra megkezdik a működést. De 1932-ben megint feloszlatták. Új letartóztatások, ismételt házkutatások, üldözés a következménye. De a Légió szervezete már annyira tökéletes, a légionáriusok annyira fanatikusak lettek a rendszeres nevelés következtében, hogy az üldözés csak olaj a tüzre. A szenvedés, a csendőrök erőszakosságai csak fokozzák fanatikus meggyőződésüket, hogy ők a román népért szenvedik a sorozatos mártíromságot. Minden hatósági üldözés ellenére — vagy talán éppen ezért — folyton erősödnek és az 1932-es választásokon már hetvenezer szavazatot kapnak. Most már öt képviselőjük van benn a parlamentben. A Vasgárdista képviselők havi harmincezer lejese fizetésükből 22.000 lejt pártcélokra adnak s a megmaradt 8000 lejből hónapos szobákban, szegényesen élnek. Hatásuk igen nagy az ifjúságra, mely mind nagyobb tömegekben sorakozik a Vasgárdába. Az ország négy egyetemén az összes ifjúsági szervezetekben a gárda tagjai viszik a szót. A következő évben mintegy húsz folyóirat képviseli eszméiket — azelőtt két évvel még csak egy folyóiratuk volt — és egy új, nagyhatású napilap, a Nichifor Crainic szerkesztésében megjelenő „Calendarul“ veszi pártfogásába őket. Híres emberek, egyetemi és teológiai tanárok lépnek be a gárdába, melynek jelentősége napról-napra növekedik. Az 1933-ik esztendő mindenképpen döntő jelentőségű Románia belpolitikai életében, mert ekkor fordul a román közvélemény teljesen jobboldali irányba. Kétségtelen, hogy ebben a Légiónak és Gárdának nagy szerepe volt, habár ezt a jobboldali orientációt az éppen ekkor diadalra jutó német hitlerizmus szintén elősegítette.

Ám a Vasgárda rohamosan növekvő befolyása megriasztotta a kormányt, mely éppen ezért újból felvette a harcot a légionáriusok ellen. Erre valószínűleg francia befolyás is készítette, mert a francia politikai körök kezdtek nyugtalanodni a román jobboldal erősödése miatt, amiben — nem egészen alaptalanul — a német hitlerizmus hatását is látták. Már a Vajda-kormány fellépett volt a Vasgárda ellen 1933 nyarán, de az utána következő Duca-féle liberális kormány teljes erővel fordult e hatalmas jobboldali szervezettel szembe. A Légiót és Gárdát újra feloszlatták s annak híveire rászabadították a csendőri és rendőri hatóságok romániai önkényét. Sok légionáriust megkínóztak, néhányat „incidentaliter“ lelőttek. De a szaporodó visszaélések és kínzások végsőkig elkésértették a légionáriusokat s így történt, hogy három vasgárdista Dúca miniszterelnököt a szinaiai állomáson agyonlőtte. Az erre következő megtorlás sem érte el a célját.

A feloszlattott Légió és Gárda földalatti mozgalommá alakult át, amelyik titkosságával és folyton szaporodó mártírjainak nagy erejével még nagyobb vonzóerőt gyakorolt a román intelligenciára. Az egyetemi

hallgatók között már annyira egyeduralomra jutott, hogy 1935-ben a craiovai diákkongresszus egészen vasgárdista összejövételnek számított. Ugyanilyen volt az 1936-os marosvásárhelyi gyűlés is, ahol még nagyobb tömegek jelentek meg. Időközben Codreanu megbízásából a gárda régi pártfogója, Cantacuzino-Grănicerul, nyugalmazott tábornok, megalapította a „Tótul pentru ‘‘fara‘‘ (Mindent a hazáért) nevű pártot, melyet a kormány is elismert s így a Vasgárda és Légió tagjai egy törvényes párt keretei között dolgozhattak tovább. Újra megkezdődött a munkatáborok szervezése. 1935-ben 17 munkatábor működött az egész ország területén, ezekben intellektuelek, papok, ügyvédek és tanárok egyformán résztvettek. Az ortodox egyház is mind inkább növekvő rokonszenwél nézte az új párt munkáját, amelyet több püspök és metropolita messzhangzó nyilatkozattal helyeselt és ismert el. Ez különösképpen megnyilvánult a spanyol fronton nemrég elesett Mota temetése alkalmává! Mo{a, Codreanu sógora, több légionárius társával együtt elment a spanyol frontra és ott mint önkéntes szolgált a nemzeti csapatok oldalán. Néhány hét múlva elesett. Holttestét hazahozták és Románia összes nagyobb állomásain végighordozták. Mikor Bukarestben eltemették, a temetésen hatszáz ortodox pap vett részt. Mota önkéntes vállalkozása szaporította a légionárius mártírok számát, mely már ekkor meghaladta a harmincat.

A kormány már 1934 óta azzal próbálta leszerelni a Vasgárdát, hogy a jobboldali nacionalista pártok programjainak egyes pontjait kisajátította és próbálta azokat megvalósítani. „I se va lua apa dela moară“ — elvesszük a vizet a malmáról, mondotta lamandi miniszter egy alkalommal. És valóban, aki figyeli a román belpolitikát, az kénytelen megállapítani, hogy a kormány programjában 1934 óta azok a célkitűzések és törekvések szerepelnek, melyeket annakidején Codreanuék hirdettek. A vállalatok nacionalizálása, a nemzeti munkavédelmi törvény, az egyetemekre újból bevezetett felvételi vizsga, az újabb és újabb nyelvvizsgák, az ifjúság kötelező munkatábori szolgálata mind az egykori antiszemita és vasgárdista eszmék részbeni megvalósításául tekinthetők. A román nacionalizmust azonban ezek az intézkedések nem elégítik ki és mind többet és többet követel. Mivel pedig a teljes nacionalista programot külpolitikai okok miatt egyelőre a demokratikus színezetű kormányok nem igen tudják megvalósítani, valószínű, hogy előbb-utóbb mégis csak egy kimondott jobboldali kormány következik, mely aztán feltétlenül a legerősebb jobboldali szervezet — a régi vasgárda — hatása alá kerül.

Milyen lesz akkor a kisebbségek sorsa? Mi a Vasgárda, illetve a Légió programja a kisebbségi kérdésben? Mint már láttuk, Codreanu sokáig nem adott részletes programot, mert inkább híveinek nevelésére fektette a fősúlyt. Mikor azonban képviselővé választották, akkor nyilatkozott ebben a kérdésben is. Elképzelését 1933-ban részletesen kifejtették az „Axa“ c. vasgárdista folyóirat szerkesztői, Mihail Polihroniade és Vojen, akik mindketten csatlakoztak a Légióhoz. Ez a részletes program tulajdonképpen nem más, mint Codreanu néhány rövid nyilatkozatának rendszeres kifejtése. A Codreanu később

megjelent könyve nem beszél a kisebbségekre vonatkozó programról, inkább általános világnézeti keretet ad ennek a kérdésnek, mikor kifejti antidemokratikus, antiliberalis és antihumanista felfogását a jövő román államáról. De az újabb időben alapított „România Crestină“ c. hetilap szintén felveti a kisebbségi kérdést Codreanu programjával kapcsolatban és egy összefoglalást ad az eljövendő, jobboldali jellegű román állam kisebbségi bánásmódjáról.

Ezek szerint a Vasgárda kisebbségi programját elsősorban az határozza meg, hogy a Vasgárda nem demokratikus, hanem antidemokratikus mozgalom. Mint ilyen nem téveszti össze az „állampolgárt“, ezt a jogi fikciót a „nemzetivel“. „Jogi tekintetben — írta Mota az Axa 1933 okt. 15-i számában — a Vasgárda mégcsak el sem képzelhet egy olyan román állampolgári eszmét, mely egyformán alkalmazható lenne az ország minden lakosára. A kisebbségeknek csak addig a határig vannak a románokéval egyenlő jogaik, míg a román állam és román nép existenciáját nem veszélyeztetik. A mi rendszerünkben — folytatja tovább — a kisebbségeknek csak egyetlen kategóriája kerülhet a románokkal teljesen azonos színvonalra: azok a keresztény kisebbségek, akik légionáriusokká lesznek és szenvedve a Légióért és a románság újjászületéséért, ilyenformán egyszersmindenkorra belegyökeresednek a mi sorsunkba és földünkbe. A többi kisebbségek külön jogi kategóriákat alkotnak majd a valóságnak megfelelően és teljes jogokat élveznek azon feltétel alatt, hogy a románság érdekeit ne sértsék.“

Egészen ehhez hasonlóan ír a „România Crestină“ c. lap szerkesztője is lapjának 1935 augusztus 15-i számában:

„A keresztény kisebbségekre vonatkozólag, akik nem jelentenek valóságos veszélyt a román népre, Comeliu Zelea Codreanu a parlamentben és más alkalommal ezeket mondta: A Romániában lakó keresztény kisebbségek abban a mértékben élvezik az összes jogokat, amilyen mértékben bebizonyítják lojalitásukat a román állammal szemben, ősi nemzetük iránt való természetes rokonszenvük nem tekinthető sem a lojalitás hiányának, sem pedig olyan dolognak, ami veszedelmes a román államra nézve.“

A lap szerkesztője, Sergiu Florescu, a „Tótul pentru Tara“ párt kişinevi tagozatának elnöke ehhez még hozzáfűzi, hogy a kisebbségek ugyanolyan jogokat és ugyanolyan bánásmódot fognak élvezni, mint amilyent a románok is szeretnének az illető országokban lakó román testvéreik számára. Itt tehát a kölcsönös kisebbségi bánásmódra utal, ami azonban pl. a magyarok esetében illuzórius, mivel Magyarországon olyan kevés a román kisebbség száma, hogy azt a románok nem tekintik nagyon fontosnak. Különben is ezt a felfogást más vasgárdista szellemű megnyilatkozásokban nem igen találhatjuk meg. Sőt az Axa szerkesztője, Mihail Poühroniade, egészen másképpen magyarázza a gárdának erre vonatkozó felfogását.¹

Szerinte a Vasgárda által diadalra kerülő nemzeti forradalomnak meg kell mentenie a román nemzeti lelket (finta nationale), melyet a Nagyromániában lakó nagyszámú idegen elemek súlyosan fenye-

¹ Axa, 1933 június 15. „Sensul revolutiei nationale.“

getnek eredetiségében, egységében, sőt fennmaradásában is, Ezért egy védekező politikára van szükség. Azok a kisebbségek, melyeknek nincsenek a román állammal ellentétes érdekeik, mint a német kisebbség — a legtökéletesebb bizalom és barátság szellemével kezelendők. Azok pedig, akik nyíltan ellene vannak területi elhelyezkedésünknek, ennek megfelelő bánásmódban részesülnek. „Elsősorban a magyarokat, bulgárokat és ukránokat kell szétbontani, válogatott román elemekkel való rendszeres telepítés által. Határainknak román elemekkel való megerősítése életkérdés a mi számunkra. Ugyanígy a városok románosítása. Az idegen munkások, technikai szakemberek, üzletemberek a lehetőség szerint eltávolítandók és románokkal cserélendőek ki.“ Ez már vonatkozik a zsidókra is, akiknek kérdése „egymagában súlyosabb, mint az összes többi kisebbségké“. A zsidókérdésben egészen radikálisan kell eljárni. Az 1914 után Romániában letelepedett zsidókat ki kell telepíteni. Azután a nagyipar nacionalizálása, a román kiskipar és munka támogatása, a numerus clausus és később a numerus nullus az összes értelmiségi pályákon alkalmas intézkedések lesznek arra, hogy a zsidókérdést megoldják. Bevezetendő a halálbüntetés és azzá! elsősorban azokat a zsidókat kell büntetni, akik az államot megkárosítják, a hivatalnokokat megvesztegetik és román nyelven írott újságaikkal a román gondolkozást és erkölcsi felfogást megrontják.

Áttekintve ezeket a nyilatkozatokat, könnyen elképzelhetjük, milyen lesz a kisebbségek helyzete a Vasgárda esetleges uralomra jutása után. Megváltozik majd az állam formája, illetőleg jellege. „Románia a románoké“, — fogják majd mondani minden egyes kisebbségi kérdés megoldásánál. A kisebbségek különböző jogú kategóriákba osztva, a gazdasági életből fokozatosan kiszorítva, Románia tíz tartományába szétszórva küzdhetnek még valameddig a rájuk nehezedő antidemokratikus, antiliberalis és antihumanista állam intézkedései ellen. Középosztályuk lassanként csak a papokra fog összezsugorodni, mert hiszen a numerus claususból valószínűleg numerus nullus lesz. Már az 1935-iki craiovai diákgyűlésen követelte a bukaresti orvostanhallgatók egyesületének elnöke, hogy „az összes orvosi fakultásokra vezessék be a numerus nullust, vegyék el a kisebbségektől azt a jogot, hogy állami hivatalokat tölthessenek be és tiltsák el a külföldön szerzett diplomák használatát“. Ugyanezt szavazta meg azóta az ügyvéd-szövetség közgyűlése is. A tavalyi iskolai év elején, mikor a kolozsvári egyetem orvosi fakultására több magyar hallgatót vettek fel, mint amennyit az első elképzelés szerinti numerus clausus alapján megállapítottak, az egész román diákság sztrájkba lépett.

Nagyon tévednek azok, akik azt hiszik, hogy egy ilyen szélsőséges jobboldali mozgalom megállana egy megállapított kisebbségi arányszám alkalmazásánál. Ez, amennyiben százszázalékosan megvalósulna, még kedvező volna pl. a magyarságra, mert az emlegetett nyolc százaléknál — országos viszonylatban — sokkal kevesebb a magyar tisztviselők, állami és megyei alkalmazottak száma. De egészen valószínű, hogy egy jobboldali kormány, pláne vasgárdista-kormány, numerus nullust alkalmazna, mert az már a jobboldali mozgalmak „totális“ természetéből következik, hogy egyik szélsőség magával hozza a másikat.

Hogyan nézik ezt a programot a román közélet vezetői? Megállapíthatjuk, hogy igen nagy tekintéllyel bíró politikusok és egyházfők, művelt intellektuelek helyeslik. Egyetemi és teológiai tanárok úgy tekintik a vasgárda mozgalmát, mint amely román és keresztény erkölcsi szempontból egyaránt a legörvendetesebb dolog. Gurie beszarábiai ortodox metropolita szerint a „légionáriusok szervezetének tiszta keresztény jellege van“. Hasonlóképpen nyilatkozott Vartolomeu püspök is. Titus Málai, kolozsvári gör. kath. tanár pedig ezeket írta róluk 1936 elején: „A román legionarista front nemzeti géniuszunk hősieis áldozatokat hozó képviselőinek kiemelkedő elitjéből áll. A legválogatottabb vallásos érzéseket táplálja és tökéletes tiszteletet tanúsít az egyház hite iránt.“¹

Maguk a vasgárdisták pedig büszkén hirdetik, hogy az ideális élő erkölcs a légionárius világ erkölcse. Ez az erkölcs Jézus Krisztustól származik, mégpedig Krisztusnak abból a szent cselekedetéből, mellyel kiostorozta az Úr házában kereskedő zsidókat. Ez az erkölcsi felfogás tehát indokolja, sőt elősegíti a nem-románok erőszakos elnyomását és azokat az eszközöket, melyekkel a Vasgárda céljait meg akarják valósítani. Más kérdés persze, mennyiben nevezhető kereszténynek az a felfogás, mely Jézus cselekedeteiből és tanaiból oly nagy súlyt helyez a kufárok kiűzésére, de egyébként az evangélium tanait a mai antikeresztény mozgalmak közt is feltűnő nyíltsággal megtagadja, amikor meggyilkolja Ducát, halálra veri Radulescut, halállal fenyegeti Madgearut, összeveri és fülét leszakasztja Traian Bratunak, a jassi egyetem rektorának! Vájjon kereszténységről lehet-e szó olyan világban, ahol teológiahallgatók szitává lőnek egy kórházi ágyon fekvő beteget, s amikor ilyen tettek nemzeti dicsőséget szereznek légionárius „erkölcsű“ elkövetőiknek!

A mai román belpolitikában kétségtelenül nagyon fontos, sőt döntő jelentőségű a Vasgárda csoportja és szelleme. Azonban a négy év óta tartó liberális kormányzat kétségkívül kissé megváltoztatta az erőviszonyokat. Megtörténhetik, hogy a mai liberális kormány újra meghosszabbítja uralmát és akkor talán sikerülni fog neki a nacionalista eszmék további megvalósításával a Vasgárda diktatúráját a messze jövő ködös világába kitolni. Ez azonban a kisebbségekre nézve nem nagy vigasztalás, mert ennek a politikának is elsősorban ők a szenvedő áldozatai. Alig van kilátás arra, hogy velük szemben megváltozik a légkör. Erre talán a közép- és keleteurópai totális hullám apadása, vagy nagy külpolitikai események, s azok nyomán a dunai államok összefogása lehetne ösztönző hatással.

ERDÉLYI GÉZA

¹ „Románia Crestină“ Chisinau, 1936 január 6-i szám.